

Patiënt is steeds te bed verpleegd, was dikwijls onzindelijk, suf en zeer hulpbehoevend. Hij is 2 jaar in Maasoord verpleegd en s'nachts in enkele minuten aan bloedspuwing gestorven.

Bij de lijkopening werd gevonden een sterke arteriosclerose van de aorta, een aneurysma in den boog van de aorta en nog een in den achterwand van de pars thoracalis, dat vergroeid was met den slokdarm en daarin doorgebroken.

Deze man was 2 jaar in Maasoord verpleegd geweest, steeds als bedpatiënt. Op de sectietafel vertoonde het lijk sterke contracturen in heup- en kniegewricht, zoodat de pezen in de knieholten moesten worden doorsneden, om de beenen te kunnen strekken.

Bij de lijkopening stelde een der collega's de vraag, of bij dezen man veranderingen in de basale gangliën verwacht konden worden. Bij het aanleggen van coupes door de hersenen, bleek een verweekingshaard aanwezig te zijn, links in het voorste gedeelte van het corpus striatum.

De haard begint, vóór, boven en ter zijde, ligt in den kop van den nucleus caudatus in de capsula interna en in het putamen en strekt zich tot voorbij het foramen Monroi uit. De globus pallidus is vrij.

Andere haarden werden niet gevonden; rechts vertoont het corp. striatum macroscopisch geen veranderingen; er is weinig arteriosclerose van de hersenarteriën.

Als wij de contracturen van dezen man als de uitdrukking van een toenemende stijfheid opvatten, dus als fixatie-contracturen, dan kunnen wij ze (misschien tezamen met de urine-incontinentie) opvatten als extra-pyramidale bewegingsstoornissen ten gevolge van een haard in het corpus striatum. Sinds WILSON zijn monografie over de progressieve lenticulaire degeneratie schreef, is men, zooals u bekend is, ijverig bezig aan het onderzoek van de anatomie en de physiologie van het corpus striatum. In den zin van WILSON kan men aannemen, dat een reguleerende en een doseerende invloed op het corpus striatum via de lenticulo-rubro-spinale baan op het tweede ganglion van de motorische baan door den haard is weggevallen. Het kan van belang zijn dit geval nader op serie-coupes te onderzoeken.

D. M. VAN LONDEN, *secretaris*.

TUBERCULOSE-ARTSEN-VEREENIGING.

Zesde ledenvergadering op 31 Mei 1921 te Apeldoorn in het
sanatorium „Berg en Bosch” 1).

Voorzitter: Dr. B. H. Vos.

Aanwezig 25 leden: KOLFF, HEYNSIUS VAN DER BERG, METZLAR, BOON, BLANKEN, OOMEN, mej. SCHAGEN VAN SOELEN, MARSMAN, VAN WIERINGEN, MOL, STIEMENS, VAN GILS, L. JONGMANS, SCALONGNE, BRONKHORST, HUËT, VERSCHUYL, SAJET, MIDDELBURG, HAVERKORN VAN RIJSEWIJK, E. W. JONGMANS, FRANK, VOS, RÛBSAAM, DE BLOEME en BAKHUYSEN SCHULD.

Als gasten mej. DE VINK en BOUMAN.

Na opening der vergadering worden de notulen der vorige na voorlezing zonder wijziging goedgekeurd.

1) Dit verslag is door de redactie ontvangen 23 Januari 1922.

De voorzitter brengt rapport uit over de conferentie, welke het bestuur gehouden heeft met het medisch bestuur der R.V.B. Hij leest de brieven voor, welke het bestuur naar aanleiding dezer conferentie gezonden heeft aan den minister van arbeid, aan het bestuur der R.V.B. en aan den medisch adviseur der R.V.B.; benevens de antwoorden daarop ingekomen.

Als verder ingekomen stukken, bericht van verhindering van den heer GERBRANDY, waardoor ook zijn voordracht verviel over uniformiteit in adviezen, in aansluiting aan de nieuwe regeling, en van den heer BUTTER.

Vervolgens een schrijven van den waarnemenden secretaris-penningmeester der Nederl. Centrale Vereeniging tot Bestrijding der Tuberculose, waarin deze bericht, dat deze op dit oogenblik niet zal kunnen overgaan tot de uitgave der bedoelde wetenschappelijke bijlage.

Hierna volgt een uitvoerige bespreking van het rapport door den voorzitter uitgebracht, over de conferentie te Amsterdam, waarbij blijkt, dat er nog tal van punten zijn, waarbij de Raden van Arbeid, elk voor zich, naar eigen goeddunken handelen, terwijl uniformiteit zoozeer gewenscht is; dat zij het o.a. door de wijze van honoreering, ons nog steeds moeilijker maken, dan noodig is, en daarmede doorgaan trots de adviezen der commissie van centraal overleg. Het blijkt dus ook nog steeds, dat de R.V.B. de R.v.A. tot niets kan dwingen, dat zij integendeel steeds onafhankelijker worden. Wanneer er dwang zal kunnen worden uitgeoefend, dan zal deze van onzen kant moeten komen. De voorzitter verwacht, dat, wanneer de organisatie der tuberculosebestrijding zal zijn tot stand gekomen, althans voor sommige punten uniformiteit van zelf zal komen.

Bij de bespreking der geheimhoudingsquaestie merkt de heer HEYNSIUS VAN DEN BERG op, dat de minister de belofte van geheimhouding heeft geëischt, en vraagt, waarom de verzekeringsraad dit niet heeft vermeld in zijn schrijven. Als antwoord op ons schrijven aan den minister van arbeid, ontvingen wij een vraag van den verzekeringsraad te 's-Gravenhage, mede uit naam van dien te Arnhem, om de gevallen, waarop door ons was gedoeld, te preciseeren. Na eenige besprekingen wordt besloten te antwoorden, dat het ons niet gewenscht voorkomt, nu de bedoelde gevallen reeds lang in der minne geschikt zijn, daar weer op terug te komen; maar dat wij bij opnieuw voorkomen van dergelijke feiten ons met een gedocumenteerde klacht tot den verzekeringsraad zullen wenden. De heer HEYNSIUS VAN DEN BERG wil dan gewezen hebben op genoemd Koninklijk besluit.

Volgt nu een discussie over het honoreeren der X-foto's, waarbij sommigen het afgesproken bedrag van f 25.— te hoog, anderen te laag vinden. Door sommigen wordt gemeend, dat dit bedrag in den verpleegprijs opgenomen dient te worden, waarop de voorzitter de gemaakte afspraak verdedigt door er op te wijzen, dat dit niet behoort bij de verpleging als zoodanig en dat het bedrag, waarin het maken van reproducties inbegrepen, zeker niet te hoog is, als men nagaat het vele extra werk wat er voor verlangd wordt om deze foto's en reproducties zoo goed mogelijk te doen zijn.

Thans krijgt de heer SAJET het woord.

SAJET,
Reclasseering van
tuberculose-
lijders.

B. H. SAJET, *Reclasseering van ontslagen tuberculose-patiënten.*

Bij een goedegeorganiseerde tuberculosebestrijding zal men er naar moeten streven de begingevallen van longtuberculose op te sporen en te behandelen. Practisch zal voor de meesten dezer patiënten een sanatoriumbehandeling de beste kans op genezing bieden. Bij het ontslag uit de inrichting of bij het beëindigen eener kuur elders, hebben de patiënten over het algemeen hun geheele validiteit niet herkreten. Al werkten zij soms reeds eenige uren per dag, de overgang tot hun volle werkzaamheden in de maatschappij is zeer groot. Sir ROBERT PHILIP heeft voor Edinburgh een kolonie gesticht, waar 20 patiënten plaats vinden en in aansluiting aan hun sanatoriumverblijf als regel een jaar blijven. Deze kolonie, in een prachtige omgeving, biedt gelegenheid tot werken in den tuin, bij de varkens- en pluimveeteelt. Werktijd is 6 uur, en na het verblijf aldaar kunnen zij veel beter toegerust, dan onmiddellijk na het ontslag uit het sanatorium, den strijd om het bestaan voeren.

Zoo bezit ook de stad Hull een dergelijke kolonie voor 20 patiënten, met broeikassen, een boerderij, en werkplaatsen voor timmeren en lederbewerking. De arbeidstijd is ook hier 6 uur, met een vergoeding van 2 pennies per uur. De regeering steunt de ex-soldaten, de gemeente de overige patiënten. De kolonie is een particuliere inrichting, welker tekort van overheidswege wordt aangezuiverd. De opbrengst der werkzaamheden in de kolonie is voor de inrichting. Deze twee kolonies liggen op geruimen afstand van de stad en van het sanatorium, waarvan zij in zekeren zin een dépendance vormen. Bij de nieuwere Engelsche sanatoria streeft men er naar de kolonies op eigen terrein te vestigen, en is de aansluiting beider inrichtingen dus zéér nauw. Fazakerley is een voorstad van Liverpool. Het Fazakerley-sanatorium is een deel van het ziekenhuis voor infectieziekten. Het sanatorium, voor 250 patiënten, heeft 400 acres grond. Een groot deel van dit terrein biedt werkgelegenheid aan de patiënten van de eigenlijke kuur.

Het Papworth-sanatorium, bij Cambridge, onder leiding van dr. VARRIER JONES, bezit naast sanatorium en kolonie nog het „Village Settlement”. Papworth bezit een terrein van 350 acres, waarop een oud gebouw, ingericht voor 50 mannelijke patiënten in alle stadia der tuberculose. Na het sanatoriumverblijf kunnen de patiënten in het koloniehuis of in de lighallen worden opgenomen. Voor de gehuwde patiënten, die daar willen blijven wonen en werken, zijn 23 woningen beschikbaar; er is voor de kinderen een school. Er zijn verschillende werkplaatsen, o.a. voor machinale houtbewerking, schilderen, schoenmaken, lederbewerking, meubelmakerij en drukkerij; en een groote kippenfokkerij. Ook het administratieve werk wordt door patiënten verricht. Zelfs de machinist, ook patiënt, kan door een bijzondere plaatsing der machine zijn werk in de openlucht verrichten. Het bedrijf is zoo economisch mogelijk ingericht; de weekloonen overeenkomstig de bestaande loonen, de arbeidsdag $5\frac{1}{2}$ uur. Het dientengevolge ontstane tekort voor levensonderhoud wordt voor de ex-soldaten door rijkssubsidie aangevuld. In Papworth krijgt men sterk den indruk, dat het sanatorium bijzaak, de kolonie en het Village Settlement hoofdzaak zijn.

In Amerika legde men zich oorspronkelijk en uitsluitend erop toe, de patiënten na het sanatoriumverblijf op het land te laten werken.

In Endowood was in 1908 een inrichting gesticht, met gelegenheid tot arbeid in landbouw, tuinbouw en veelteelt. Na 10 jaar hadden hier 120 patiënten een aanvullende behandeling ondergaan.

In de American National Tuberculosis Association was de oprichting bepleit van groote boerderijen in de nabijheid der groote steden, van 5 à 6 honderd patiënten, welk getal tot 4000 moest worden uitgebreid. In New-York en andere groote staten in het Oosten van het land zijn ongeveer 150 sanatoria met 20—25000 patiënten; het aantal ontslagen patiënten is ongeveer even groot. Daaruit moet de bevolking dier bedrijven worden gerecruteerd en ook binnen de sanatoria zijn patiënten, die daarvoor in aanmerking komen.

In Weenen bestaat sedert September 1914 een kolonie voor 55 patiënten, die geen voortdurende verpleging behoeven en werkwillig zijn.

Ook Frankrijk heeft zijn kolonie, n.l. te Campagne-les-Bains; sedert 1916 met een boerderij met 35 H.A. grond. Behalve het boerenbedrijf wordt hier bijenteelt, bezembinderij en timmeren uitgeoefend. Na enkele jaren hadden hier 400 patiënten gewerkt; hiervan bleven 200, waarvan 80 vroeger in de stad wonende, op het land werken.

De voordeelen der kolonie zijn:

1°. De overgang van het sanatorium of van de kuur elders, naar de maatschappij wordt geleidelijk; de kans op genezing, op blijvend nuttig effect van de kuur, wordt verbeterd.

2°. De patiënten kunnen een vak leeren, dat voor hen geschikt is.

3°. Het sanatoriumverblijf kan worden bekort; een economisch voordeel, te meer daar de patiënt productieven arbeid verricht.

4°. Het besmettingsgevaar voor anderen in de gewone maatschappij wordt beperkt.

In een village settlement blijft de patiënt zijn leven voortzetten onder gunstige verhoudingen, wat betreft zijn arbeidsvoorwaarden, het verblijf in een gezonde omgeving, een goede woning, een hygiënisch ingerichte werkplaats, geneeskundig toezicht. In de maatschappij is de kans voor den patiënt op werk door zijn invaliditeit verminderd, het gevaar voor verergering van zijn toestand onder minder gunstige verhoudingen in huis en werkplaats grooter; eveneens het gevaar voor besmetting van anderen.

Aan het tuberculose-dorp zijn ook groote bezwaren verbonden. De bewoners zijn er als het ware geteekend. De kinderen groeien op in een omgeving, waarop een zeker stempel drukt. Dit moet deprimeerend werken. Papworth maakt dan ook geen vroolijken indruk; integendeel. Voor de kinderen, die een vak moeten leeren, is de gelegenheid in een tuberculose-dorp beperkter dan elders.

VARRIER JONES zegt nu wel, dat hij veel meer aanvragen heeft, dan er plaats is; doch dit bewijst niet veel, want Papworth neemt patiënten op uit het geheele land.

De kinderen der tuberculeuze ouders, die op Papworth opgroeiden, zoo deelde VARRIER JONES mede, zijn allen in leven gebleven. Dit bewijst, hoe gunstig de omgeving er voor de kinderen is. Het bewijst echter ook, dat het zwaartepunt bij de bescherming der kinderen hierin moet gezocht worden, dat zij onder gunstige levensomstandigheden moeten kunnen opgroeien. Ondanks de gelegenheid voor besmetting in hun tuberculeuze omgeving, bleven de kinderen immers gespaard. Wanneer patiënten in hun woonplaats in de gelegenheid zouden zijn in een gezonde werkplaats gedurende een korten arbeidsdag te werken, wanneer zij daar een gezonde woning zouden hebben, en voldoende inkomsten, dan zou voor de meesten het verblijf in een industriële stichting voor tuberculeuzen niet meer noodig zijn. Deze omstandigheden bestaan nu eenmaal thans voor de meesten niet. Vele patiënten ondervinden de moeilijkheid, dat het voor hen met hun beperkte validiteit of uit hoofde van den angst, welke hun ziekte anderen inboezemt, bezwaarlijk is werk te vinden. Er is dan ook wel gepleit voor oprichting, in of nabij de woonplaats, van speciale werkplaatsen.

In Verona is een openlucht-werkplaats voor prae-tuberculeuze vrouwen gesticht. Zwakke vrouwen, uit onhygiënisch milieu, vinden hier geschikt werk; zij genieten volop van licht en lucht en krijgen in de werkplaats krachtige voeding en zoo noodig geneesmiddelen.

Het is utopisch te meenen, dat men tuberculeuzen allen voor den landarbeid geschikt kan maken, want veel landarbeid is zwaar. En tegenover het doel, de patiënten naar een geschikter vak, en dan vooral het boerenvak, over te brengen, moet men wel wat sceptisch staan. De werkzaamheden in de industriële stichting zijn van dien aard, dat niet ieder er arbeid kan vinden, die voor hem geschikt is. De kans om in een ander vak evenveel te verdienen, als waarin hij langen tijd werkzaam is geweest, zal meestal geringer zijn. Een geringer loon beteekent een slechtere woning, slechtere voeding, meer zorgen. Dit geldt zeker ook voor hem, die er in slaagt, eigenaar of pachter te worden eener kleine boerderij. Sommigen zullen na een opleiding in land- of tuinbouw hierin meer bevrediging vinden, en wellicht kan zich een gelegenheid voordoen, bijv. in een groote inrichting, om hierin onder gunstige omstandigheden werkzaam te blijven. Een algemeene oplossing brengt het overplaatsen van patiënten uit de stad naar het land niet, ook niet de industriële stichting met het tuberculose-dorp.

Het Engelsche BARLOW-rapport schat het aantal tuberculeuze ex-soldaten en matrozen op 35000. Daarvan waren 22000 in sanatoria geweest. Voor industriële stichtingen zouden hiervan wellicht 2- à 3000 in aanmerking komen. Alleen voor deze groep der bevolking zouden 10 Village-settlements noodig zijn. Denkt men nog aan de gezinnen der patiënten, aan de vrouwelijke patiënten, aan die uit de burgerbevolking, dan ziet men, hoe groot het aantal zou wezen, dat men zou moeten onderbrengen om slechts één tiende der tuberculose-lijdens te isoleren.

De kolonie kan voor een nakuur van groot nut zijn. Waar nieuwe sanatoria worden

gesticht, is het dan ook gewenscht, dat het terrein gelegenheid biedt tot deze z.g.n. „after-care”. Hiervoor zijn in het algemeen die werkzaamheden aangewezen, welke thans in de buitenlandsche kolonies worden verricht. Een sanatorium heeft daarvoor een groot terrein noodig.

Er is een zekere groep patiënten voor wie een voortdurend verblijf aldaar is aangewezen. Het zijn diegenen, die onder de bijzonder gunstige omstandigheden in de inrichting een dragelijk leven kunnen leiden, doch wier toestand zóó labiel is, dat zij daarbuiten niet meer mee kunnen. Voor hen, die dit wél kunnen, moet worden gezorgd voor goede woningen, goede werkgelegenheid (eventueel in afzonderlijke openlucht-werkplaatsen in hun woonplaats) en geldelijke overheidssteun bij gedeeltelijke of geheele invaliditeit.

De voorzitter bedankt den heer SAJET voor zijn voordracht, vooral omdat de spreker zich bijzonder in de economische zijde van het vraagstuk heeft ingewerkt. Hierop volgde eenig debat, waarbij van gedachte werd gewisseld over het succes wat van die kolonies te wachten is; over het landwerk, dat over het algemeen te zwaar is, over de contrôle, welke op het werken wordt uitgeoefend, over de beteekenis van het woord: reclasseering.

Na de pauze hield de heer BRONKHORST, naar aanleiding van de aanwezigheid der vergadering in het nieuwe sanatorium „Berg en Bosch”, een bespreking over het ontstaan, den bouw en inrichting van dit nood-sanatorium. Hij somde o.a. de groote moeilijkheden op, waarmee men heeft te kampen gehad, juist in de moeilijkste oorlogsjaren, als stakingen, gebrek aan materialen, buitensporige prijzen. Hij verdedigt de wel eens aangevochte bouwsom van f 5000.— per bed, voor de wijze van bouw en inrichting van deze noodinrichting, door de dringende behoefte aan sanatorium-ruimte gebiedend gemaakt.

Hierna volgde een rondgang door het uitgebreide sanatorium, waarbij men zich overtuigen kon, hoe hier trots de vele moeilijkheden, een vriendelijk en praktisch geheel was totstandgekomen. Door de ondervonden gastvrijheid hadden de leden zich tijdens de pauze, aan de lunch in de vriendelijke eetzaal, ook reeds op ander gebied van de goede hoedanigheden van „Berg en Bosch” overtuigd.

Na den rondgang vervolg van het debat over de voordracht van SAJET, waarbij men wel ongeveer tot deze slotsom kwam, dat van de besproken kolonies wel eenig succes te verwachten was, indien naast landbouw- en boerenbedrijf ook industrie werd beoefend, en dat hoofddoel moest zijn, aan tuberculeuze patiënten werk te verschaffen, onder de meest gunstige omstandigheden, zonder dat zij den strijd om het bestaan behoeften te voeren.

Bij de rondvraag, komt de heer VERSCHUYL op tegen het genomen besluit van invoering van het BEZOLD-schrift.

De voorzitter vindt den tijd van proefneming te kort om al een oordeel te kunnen vellen.

De heer HUËT wil nog iets zeggen over het nagaan van de blijvende resultaten der sanatorium-behandeling, doch de tijd is verstreken, en dit kan een andermaal besproken worden.

Besloten wordt, de volgende bijeenkomst eind November of begin December te Utrecht te houden, waarna de vergadering door den voorzitter wordt gesloten.

E. W. JONGMANS, *secretaris*.